משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר נשים

הון עשיר על משנה גיטין

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה גיטין

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-גיטין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה ה 4
משנה ו 4
פרק ב 4
משנה ג 4
פרק ג 4
משנה א 4
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ו 5
משנה ז 5
משנה ח 6
פרק ד 6
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ו 7
משנה ז 7
משנה ח 7
פרק ה 7
משנה א 7
משנה ו 8
משנה ח 8
משנה ט 8
פרק ו 9
משנה א 9
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 10
פרק ז 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ה 12
משנה ו 12
משנה ח 13
משנה ט 13
פרק ח 13
משנה ב 13
משנה ח 13
משנה י 14
פרק ט 14
משנה ה 14
משנה ח 14
משנה ט 15
משנה י 15

פרק א

משנה ה

גיטין

גיטין יש בה ט' פרקים דקי"ל (גיטין צ:) כל המגרש את אשתו הראשונה מזבח מוריד עליו דמעות, והמזבח עד מקום המערכה היה גבוה תשעה אמות (עי' זבחים נד.). ועוד ע"י הגט התשיעי הוא לבדו נשאר מבלי העשירית, והמ"י:

מעשה. ומעשה לא קתני אלא מעשה, ש"מ דלא הוי ראיה למאי דתנן לעיל, אלא מלתא באנפי נפשא היא וממנו נדון סברת ר"ג, ובזה החסרון מובן ואינו צריך טעם:

משנה ו

מפני שהוא קניינו. האמת הוא שהתמיה אשר תמה התי"ט על הרב והרמב"ם דשבקו פירושא דש"ס, היא תפיסה גדולה שלא מצאתי לה מען, אבל מ"מ פירוש זה דש"ס (דף יג.) צריך עיון רב, כי לכאורה הוא סובל קושיות רבות, ואף כי בעלי התוספת (שם. ד"ה וכי תימא) הרגישו בהם והשיבו עליהם לפי רוחב שכלם, מ"מ לא יצאנו ידי חובת ביאור עם דבריהם לבד, וצ"ע:

פרק ב

משנה ג

אין כותבין על דבר שיש בו רוח חיים ולא על האוכלים. והת"ק הזכיר העלה של זית דהיינו אוכלים כמ"ש התי"ט, והדר הדבר שיש בו רוח חיים, וטעמא, דלדידיה דלהתירא נחית בהכי הוי לא זו אף זו, ולר"י דנחית לאסורא הוי לא זו אף זו בשנותו איפכא:

פרק ג

משנה א

כתב לגרש בו את הגדולה. כתב הר"ב, דלאו דוקא הוא. והא דהזכירה, הוא משום דידוע לנו הוא שאין האשה מתקנאת אלא בירך חברתה (מגילה יג.) ובאים לידי קטטה, וזה גורם לבעל למצוא עילה לגרש את אחת מהן, ומסתמא ניחא ליה לאיניש להוציא הישן מפני החדש:

משנה ב

מקום הזמן. הוא בראש, ואפילו הכי שנאו בסוף משום דאית ביה רבותא שהוא מדרבנן:

משנה ג

אם מכירו. כתב הרב, דמלתא באנפי נפשא היא. ושנאו התנא בענין שנראה כאילו קאי אמצאו בחפיסה או בדלוסקמא, לרמוז דאף בהו צריך שיהיה לו קצת היכר, דהיינו טביעות עין כמ"ש התי"ט:

משנה ו

ואין שליח האחרון צריך שיאמר וכו'. ומשום זה יכול להיות נמנה שליח מהשליח, דאי לאו הכי א"א, משום דאינו יכול לומר בפני נכתב וכו' שהרי שקורי קא משקר, וכה"ג פי' רש"ל (כט: ד"ה עושה בב"ד):

אחרון. האי אחרון כולל כל השלוחים שאחר הראשון, דאיננו דוקא, ואעפ"כ מדלא תני שני, דייקינן בש"ס (שם) דאפשר להיות שלא יהיה זה אחרון שני אלא שלשי ומשלשי ואילך, וקמל"ן בהא דשליח עושה שליח:

משנה ז

צריך שיטול רשות מן היורשין. שירשו קרקע אפילו כמלא מחט, וע"י רשות זה יכול להפריש עד כנגד כל חובו, ומשום דע"י קרקע זה אפשר שיגבה כל חובו במה שיגבה ויחזור ויגבה כההוא מעשה דקטינא דאביי (גמ' דף ל:), ופירש רש"י (שם) על פי אותו מעשה דטורף קרקע זה מהיתומים וכשבאים לגבותו כפי מה ששוה לוקח מעותיו וחוזר וטורף אותו וכן עושה כמה פעמים עד תשלום כל חובו, אבל אם ירשו מטלטלים הואיל ואם אינם כנגד כל חובו אע"ג דהאידנא משועבדי נינהו לבעל חוב אין כח בידו לגבות מהם אלא כפי שווים, שאחר שטרפם פעם ראשונה והרויחו היתומים ממקום אחר, אף כי נתחייבו לשלם חוב אביהם אם יחזרו לגבות ממנו המטלטלים שטרף מממון שהניח להם אביהם וישאר עוד מהחוב עליהם, אין כחו עדיף במטלטלים אלו לגבות מהם יותר משאר קנינים אשר יקנו אח"כ, ונפקא מינא שאם מכרום אחר שגבו אותם לאחר וכמו כן זכו וקנו קרקע ומכרוהו אין בעל חוב זה יכול לטרוף בשביל שארית חובו מאותם המטלטלים אלא מן הקרקע, ואפילו טרם גבותו מאומה אם אחר מות אביהם וירשו מטלטלים מכרו קרקע שלהם וגם המטלטלים אינו יכול לטרוף אלא מן הקרקע כדין כל בעל חוב אם מכרו קרקע אחר שמכרו המטלטלים, אבל אם מכרו המטלטלים אחר הקרקע אפשר שיהיו המטלטלים שירשו משועבדים יותר מהקרקע, אבל כי גבה מהם פעם ראשונה אין ספק בידי דלא אלים כחו בהם יותר, אלא אם גבו אותם ממנו הרי הם

אצלם כשאר כל המטלטלים שאינם משועבדים לבעל חוב, משא"כ הקרקע דלהיותו קרקע לעולם הוא משועבד, וע"י זה יכול להיות שע"י יגבה כל חובו ולכן מועיל הרשות שנותנים לו היורשים שירשוהו לגבות בשבילו עד כנגד כל חובו מתרומות ומעשרות משא"כ במטלטלים כמו שאמרתי. ולכן הואיל ובמטלטלין א"א לומר כן בכל ענין, לא רצו חכמים הפוסקים לחלק והניחום על ענין זה אדין תורה דלא מקרו משועבדים, כן נלע"ד שהיא דעת הרמב"ם וההולכים בשיטתו דלא כמ"ש התי"ט.

ועוד נ"ל לומר חילוק אחר דשאני שעבוד המטלטלים משעבוד הקרקע, שהקרקע הזה היה משועבד ועומד קודם מותו ולכן היורשים אותו רשותם מועיל כאילו הוא היה חי מפני שעבוד זה, אבל המטלטלים אשר ירשו לא היו משועבדים לבעל חוב קודם מיתת הכהן, שאם מכרם הכהן בחייו אין בעל חוב יכול לטרוף אותם אלא אחר מיתתו הוא שנשתעבדו מחמת התקנה, ולכן לא אלימא שעבוד זה שנתחדש על היורשין במטלטלין האלה אשר ירשו להיות רשותם כרשות הכהן עצמו שכבר מת. ודע כי יש לתוספות ז"ל דרך אחרת בפי' הש"ס ע"ש כי אני יצאתי ידי חובתי במה שפרשתי המשנה על פי דרך הר"ב והפוסקים האחרים אשר תפסו דרכו שלא יקשה בעיניהם מה שהקשה עליהם התוספת י"ט:

משנה ח

רבי יהודה אומר. מלתא באנפי נפשא, ומשום הכי אין לתמוה דאומר אומר, דאין ענין זה נזכר בדברי ת"ק כלל. ועוד י"ל דקתני אומר משום דחכמים פליגי עליו כדאיתא בירושלמי (ה"ח יט.) דרבנן סל"הו דעד ארבעים יום אינו צריך לבדקו, נמצא שחולקים עליו בזמן הראשון, וכבר האריכו בירושלמי על זה דיש קולא וחומרא בין בדר' יהודה בין בדרבנן ע"ש, אבל לפי זה קשה אמאי לא פסקו בזמן הראשון דלא כר' יהודה הואיל ורבנן פליגי עליו. וי"ל משום דבבבלי הביאו תוספתא סתמית לפרש דברי ר' יהודה ש"מ דהלכה כמותו:

פרק ד

משנה ב

אשה פלונית וכל שם וכו'. ולא הזכיר המקום כלל בסיפא, ולמאן דס"ל מן הפוסקים שאם לא כתב המקום כלל דכשר, אתי שפיר, דרמז לנו הא במה שלא הזכירו כלל אלא ברישא, לרמז דעל השינוי התקין שאם שינה פסול כמ"ש המגיד בפ"ג מה' גירושין

(הי"ג-ד), אבל לא על עיקר כתיבתו. ולמאן דס"ל איפכא, צ"ל דחדא מינייהו נקט בסיפא וה"ה לאידך כדי שלא להאריך:

משנה ג

אין אלמנה וכו'. הקדים לעדים חותמים על הגט, אע"ג דעיקר מכלתין הם, משום דסליק במתניתין דלעיל באשה:

משנה ו

ואין מבריחין את השבועים. שנאו בבבא בפני עצמה, דלא תימא דרשב"ג אשניהם פליג: **ספרים**. דמיהם מרובים מתפילין, ותפילין ממזוזות, ובזו הוו לא זו אף זו, דאפי' בדבר שדמיהם מועטים חיישינן שיטרח עוד לגנבם. דאי לאו הכי הוי זו ואצ"ל זו, דקדושת ספרים גדולה מתפילין ותפילין ממזוזה:

משנה ז

המוציא את אשתו וכו'. ה"נ חלקם לשתי בבות משום דלא מפלגו אלא אחדא:
אמר ר"א. משום דלא פליג אלא בחד ובחד מודה ועוד דאדברי ר"מ סמך דבורו, משום הכי קתני אמר ר"א ולא קתני ר"א אומר:
אמר ר' יוסי. מדלא קתני ר"י אומר, ש"מ דלא לאפלוגי אתא אלא מלתא באנפי נפשא הנוגע בענין השינוי ברישא קחשיב ומביא מעשה כאשר ממנו נבין ההלכה, ובזה החסרון מובן ואינו צריך טעם:

משנה ח

אומרים לה שתיקותיך יפה ליך מדברותיך. לה אומרים כן לפייס דעתה, אבל באמת דבורה אינו מעלה או מוריד, כי מכיון דלר"י דאמר כן לא יחזיר גמר בדעתו כשמגרשה לגרשה בכל ענין ואפילו לרבנן אמרינן כן כמ"ש התוספו' ביבמות דף ס"ה ע"א ד"ה אי איהו שתקא אנן מי שתקינן, ע"ש. ועיין בספרי חושב מחשבות חלק שלשי מאמר נוי בגדי שש רמז נ"א מ"ש בדקדוק לשון זה בדרך רמז:

פרק ה

משנה א

זבורית. כתב התי"ט דלא נודע אצלו מאיזה לשון הוא. ולעד"נ דהוא לשון נופל על לשון זיבורא דהיינו הדבורה, דהיא חמימא ביותר כמשאז"ל (עי' ע"ז כח:), דכמו כן השדה רעה, שלא די לה מי גשמים להשקותה ואינה משבחת לפי ההוצאה והטורח וראויה היתה

לישאר בורה מרוב חמימותה, וכן נוטריקון של זבורית זו בורית, ושם זה מושאל לכל דבר פחות ורע:

משנה ו

לא היה סקריקון וכו'. נקט ליה משום רבי הושיב ב"ד, דתיקן שלא ישתקע הקרקע ביד הסקריקון דהיינו ברשותו, משום דגזלה היא בידו לעולם אע"ג דמחמת אונסיה עליו גמר ומקנה:

בפני סקריקון. פי' הר"ן והביאו התי"ט, ברשותו. ולא קתני מתניתין בפירוש ביד הסקריקון דהיינו ברשותו, משום דגזלה היא בידו לעולם:

משנה ח

מפני דרכי שלום. וזה תקון העולם שעליו קיים (עי' אבות פ"א מי"ח), משום הכי נשנה הכא:

כהן וכו'. דלא אתי לאנצויי ולא הוי מפני חשדא:

מערבין וכו'. משום חשדא ולא משום אנצויי:

בור וכו'. כמעט דינא הכי משא"כ בשנויים כבר:

מצודות חיה וכו' מציאת חרש וכו' עני המנקף וכו'. בכל אחד מהם יש מחלוקת וכשיש מחלוקת אין שלום וכשאין שלום אין אחדות, משום הכי לא יחדם וכללם יחד בבבא אחת להראות כח המחלוקת:

אין ממחין. אין לערבו עם משאלת וכו' מפני שצריך להאריך בה, ומהאי טעמ' לא ניחא ליה לערב ומחזיקין וכו' נמי עמה:

משנה ט

משאלת וכו'. בסוף פ"ה דשביעית כתבתי מה ששייך לזה:

דרכי שלום. שמעתי מקשים אמאי לא תנן בכולהו דרך, לשון יחיד. אבל אין זו קושיא דלא שייך למימר שלום אלא ברבים המתיחדים, שע"י זה נעשה השלום ביניהם. ועוד דע כי צדיק יסוד עולם יש לו שני דרכים אחת של חסדים ואחת של גבורות והוא נקרא שלום, כי שם מתקבצים יחדיו כידוע לי"ח. ושמעתי עוד תשובה אחרת, דקתני דרכי כנגד שני שבילים שיש בברית שלום, אבל אין תשובה זו חובקת לכולהו בבי דמתניתין כי אם לבבא דאין ממחין ודמשאלת ומחזיקין, ודוק:

פרק ו

משנה א

או הולך. אגב התקבל קתני ליה, רש"י בש"ס (דף סב: ד"ה קמ"ל). היינו טעמא דנשנה אחר התקבל שהוא העיקר דאצטריך מהטעם שכתב התי"ט, דהולך לא אצטריך כלל דפשוט הוא שיכול לחזור מכיון שכבר שנא התקבל דמהאי טעמ' ממש דהוי כהולך הוא דיכול לחזור כמפורש בש"ס, והולך עצמו כבר פשיטא לן דיכול לחזור בו ממאי דתנן בפ' קמא (מ"ו) באומר תן גט זה לאשתי דכ"ע מודו דבגטי נשים יכול לחזור בו, ולא קא מפלגי אלא בשחרורי עבדים. דאי לא הוה פשיטא לן הולך כבר ממקום אחר, הוה אתי שפיר להקשות דלתני הולך ברישא והדר התקבל וליהוי לא זו אף זו, אבל כשהולך לא אצטריך כלל כי כבר שמעינן ליה ממקום אחר ולא נשנה הכא אלא אגב אינו מן הראוי שיהיו שנוי ברישא, כי דרך התנא ודרך ארץ הוא להקדים לעולם העיקר ובדוחק הוא דאמרינן דרישא הוי אגב וסיפא דווקא, כמ"ש לקמן בעדיות (פ"ד מ"ה) במשנת כרם רבעי משמא דש"ס.

משנה ב

ושנים שאומרים בפנינו קבל. ירושלמי (ה"ב לה:) יצטר[ף](ך) השליח, תפתר שהיה קרוב, ע"כ. הרי מפורש כדברי בעל העטור שהביא התי"ט, ולכן יש לתמוה ממ"ש בשם הבית יוסף (סי' קמא) דמדברי הרא"ש נראה דכיון שהוא במקום האשה אינו עולה לעד:

משנה ג

קטנה. כשאין לה אב אייריי, ואהא דייקינן בקדושין (דף מד:) דהא נערה הרי זה גט, והא דתנן בסיפא אבל אם אמר לו אביה לא קאי אהאי קטנה הנזכרה ברישא דהא באין לה אב מוקמינן לה, אלא אקטן הנזכר אחר כך שאין קטן עושה שליח דה"ה לקטנה, ואהא תנן אבל אם אמר לו אביה. והראיה דלא תנן שאין קטן עושה שליח, מיד אחר אינו גט עד שיגיע גט לידה ואח"כ לפיכך וכו', דהכי הוה ליה למימר משום דטעמא דשאין קטן עושה שליח קאי אאינו גט עד שיגיע גט לידה ולא אלפיכך, אלא תנן ליה אחר לפיכך לסמכו לאבל אם אמר לו אביה להורות דעליו קאי, ומאי נפקא לן מינא דקאי עליו דווקא דהוצרך לסמכו לו, אין זה אלא משום דרישא באין לה אב אייריי ואי אפשר דאבל אם אמר לו אביה יהיה קאי עלה, ובזה ידענו דדיוקא דרישא דהא נערה הוי גט מיד דעושה שליח, אין זה אלא בהיותו דומיא דהקטנה שאין לה אב, ובזה החסרון שכתב התי"ט משמא דגמרא דקדושין הוא מובן.

וסתם התנא דבורו ברישא, דלכאורה נראה דמדתנן בסיפא אבל אם אמר לו אביה דביש לה אב אירי כס"ד דש"ס (קידושין שם). משום דמ"מ האמת כך הוא, דמכ"ש הוא דביש לה אב אינה יכולה לעשות שליח, מנערה דבאין לה אב דווקא יכולה לעשות שליח ולא כשיש לה אב. ועוד דליכא למטעי לחלק, דטעמא דקטן אינו עושה שליח דקתני שייך בכל ענין. ועוד מדתנן בסיפא אבל אם אמר לו אביה וכו', ואם איתא דבאין לה אב אף היא יכולה לעשות שליח לפלוג וליתני בדידה בד"א כשיש לה אב אבל באין לה אב וכו', אלא ודאי מכל אלו ההכריחיות מוכח דליכא למטעי בקטנה מקצור לישנא דמתניתין, והמשנה בעצמה בשביל הקטנה היא מובנת בלי שום חסרון אלא כדי שלא תקשה מזאת לנערה הוצרכה הש"ס לפרשה בחסרון, והואיל וכוונת ר' במשנה זו לא היתה אלא לאשמועינן דין הקטנה לא חש להאריך בשביל הנערה, ודי לו במה שגילה לנו כדי שלא נטעה בה בנערה במה ששנה שאין קטן וכו' אחר לפיכך כמ"ש לעיל, ומשום הכי אין צריך ליתן טעם לחסרון הזה כלל. ומהאי טעמא שאמרתי דעיקר דינא דמתניתין דקטנה דעליה כיוון התנא הוא מובן בלי חסרון, לא חש הרב להזכירו כלל:

משנה ה

אף המסוכן. ירושלמי (ה"ה לז:) תני אף החולה, ר' יעקב בר אידי בשם ר' יונתן הלכה כר' שמעון השזורי במסוכן, מה בין מסוכן מה בין חולה, חולה כדרך כל הארץ המסוכן כל שקפץ עליו החולי, ע"כ. הרי מפורש דמסוכן דמתניתין דווקא הוא ולא חולה סתם, ושבמסוכן דווקא הלכה כר"ש ולא בחולה, והיינו מה שפסק הרמב"ם בפ"ב מה' גירושין (הי"ב) דווקא. ולכן תמהני מהתי"ט שהעיר על לשון הר"ב דפירש חולה ודקדק דבריו הפך הירושלמי והקשה עליו מסברא ולא הביא הירושלמי הזה, דודאי לא אשטמיטתיה מיניה שהרי הביא בסוף בשם הירושלמי והלכה כר"ש, וכן העתיק פסק הרמב"ם דפ"ב מה' גירושין ושם המגיד העתיק הירושלמי זה:

משנה ו

מעשה. ומעשה לא קתני, ובזה החסרון מובן כמבואר בכמה מקומות מספרי זה:

משנה ז

אמר לשלשה וכו' דברי ר"מ. ירושלמי (ה"ז לח.) מתניתא דר"מ מן דבתרא אמר לשלשה, ע"כ. ונראה דפירושו הוא, דר"מ לא קאי אלא אהך בבא אחרונה, ובזה אתי שפיר הא דפי' הר"ב באמר לשנים, דהם עצמם דווקא צריכים לכתוב ולחתום, דה"ל חתם סופר ועד דלר"מ פסול כדאיתא בפ' מי שאחזו דף ע"ב, דהכא אמרינן כשר לאו ר"מ הוא, דלא קאי אלא אאמר לשלשה השני, ואע"ג דיכול להיות דאף אאו אמר לשלשה הראשון

קאי דהתם ליכא סופר עד, מ"מ הואיל ותרויהו בחדא בבא נקטינהו התנא באמור אמר לשנים וכו' או לשלשה וכו', כשאנו אומרים דדברי ר"מ לא קאי אשנים בעל כרחנו אנו אומרים דלא קאי נמי אאו אמר לשלשה דבחדא בבא נינהו, אע"ג דמ"מ בהא מודה ועיין לקמן (פ"ז מ"ב) ד"ה אמרו לו וכו':

שילמדו. מלתא אגב ארחיה קמ"ל דאין הסנהדרין צריכים להיות בקיאים לכתוב, אע"ג דבקיאים היו בכל חכמה כמ"ש הרמב"ם והביאו התי"ט:

אמר לעשרה. הואיל והוצרך לצאת מכלל השלשה, משום דהחדוש דבא לאשמועינן בהאי בבא הוא דאע"פי דאמר ליותר משלשה כתבו דדיו שיעסקו בו שלשה, דהיינו שאחד כותב ושנים חותמין ותו לא, משום הכי נקט מנין עשרה שהוא המנין המסויים הסמוך לשלשה:

פרק ז

משנה א

והרכין. לשון עבר הוא, כמו תרגום של ויט (שמואל ב' כב, י) שהוא עבר, משום הכי כתבו הר"ב (ע' תוי"ט) ולא כתב תרגום הטי של תורה (בראשית כד, יד) שהוא עתיד, ואזלא לה הרגשת התי"ט:

משנה ב

אמרו לו וכו'. כתב התי"ט בשם רש"י, דע"כ שהיו שלשה דאלו לשנים אפילו ר"מ מודה וכו', דהיינו שיכתבו ויחתמו הם עצמם, כדתנן במשנה ז' דפרקין דלעיל הכי מפורש בפירוש, וכבר דקדקתי בפ' הנ"ל באותה משנה ד"ה אמר לשלשה איך האי בבא בע"כ אתיא דלא כר"מ, דהא הוא ס"ל חתם סופר ועד פסול, וכשאמר לשנים ה"ל חתם סופר ועד. והנה ראיתי לבעלי התוספות בדף ס"ו ע"ב ד"ה מתניתין מני כר"י, דהרגישו בזה ודחקו עצמם לישבה אליבא דר"מ, ע"ש. אבל קשה דמה להם לדחוק עצמם לפרש המשנה כר"מ, דבירושלמי (פ"ו ה"ז לח.) מפורש הפך, כמ"ש לעיל בפ"ו ד"ה אמר לשלשה:

משנה ג

זה גיטך לאחר מיתה לא אמר כלום. דלא אמרינן דלמד של לאחר היא למד בעבור, ויהיה פי' דבריו זה גיטך מיד בעבור אחר מיתה, שלא תהא זקוקה ליבם אם היתה ראויה לכך, וכלומר דרצה לגלות לה שאינו מגרשה מחמת שנאה אלא מחמת אהבה שאינו חפץ בעגונה, וכוונתו הוא שאם לא ימות ויתרצה לישא אותה פעם אחרת שתהיה אהבתה

עמו כבראשונה ולא תהיה לה תרעומת על שגירשה, לא אמרינן הכי אע"ג דאמר לאחר ולא אמר אחר בלי למד.

נמצא שהשני צדדים שבלשון הזה הם הכי, האחד הוא אם כוונתו לאחר מיתה ממש, או אם הוא מעכשיו בלי שום תנאי של מיתה, שלאחר מיתה הוא טעם לנתינת הגט ולא תנאי כמ"ש, אבל בשני הצדדים דלשון אם מתי שייך בהו תליית הגט במיתה, או בפירוש דהיינו שיהיה כוונתו שהגט דווקא יחול לאחר מיתה, או בתנאי דהיינו שאם ימות יהיה זה הגט שנתן עתה גט ואי לא לא, ובשני הלשונות אמרינן דלא אמר כלום משום דאין גט לאחר מיתה, נמצא דיש בו רבותא בלאחר מיתה יותר מבאם מתי, ולפי זה אתי שפיר דהוי לא זו אף זו. והתי"ט כתב בשם המפרשים דרך אחר לישב הלשונות שלא יהיו זו ואצ"ל זו, ולפי דבריהם לשון דלאחר מיתה הוא יותר פשוט דהוא לאחר מיתה ממש מאם מתי, וכן משמע מסיפא דמתניתין וכן מלישנא דש"ס. ומ"מ אין זה סותר דברי, דאע"ג דבצד אחד דהיינו בדקדוק הלמד עדיף מאם מתי להתירה בגט זה, ושמצד זה הוי לגבי אם מתי לא זו אף זו, מ"מ מצדו האחר דלא חשבינן ללמד כלל הוא גרוע מאד מאם מתי, דסוף סוף לשון אחר מיתה מורה אחר מיתה ממש, משא"כ לשון אם מתי דאע"ג דאנו מפרשים אותו כמו אחר מיתה מ"מ עינינו רואות דהלשון עצמו אינו מורה בהחלט אחר מיתה כמו לשון אחר מיתה ממש, ולכן כשיוסיף בו תיבות אחרות כמו בסיפא שאמר מהיום לאחר מיתה גריע מאם מתי, הואיל וכבר ידענו מרישא דלא חשבינן ללמד דלאחר לכלום, אבל כל זמן שלא ידענו אי חשבינן ליה או לא כמו ברישא דעדיין לא שמעינן עד סוף הבבא אי הוי גט וכו', לא שייך שפיר לשנותו אחר אם מתי ולהוי לא זו אף זו, מחמת ספיקא דלמד כמש"ל:

משנה ה

מאתים זוז. נקט מנין זה, משום דאורחא דמלתא הוא שרוצה להפטר בהם מכתובתה:

אמר רשב"ג מעשה. זה דומה למעשה דמשנה ו' פ"ו, אלא שהכא הקדים רשב"ג למעשה, לגלות דמביא מעשה זה לראית דבריו דווקא, מכלל דאיכא דפליג עליו, משא"כ בפ"ו דליכא דפליג עליו במתניתין, ובזה החסרון מובן ואינו צריך טעם:

משנה ו

על מנת שתשמשי את אבא וכו'. ברישא שנא מניקת בנו לבסוף, לסמוך לו כמה היא מניקתו. ובסיפא שנא מיתת האב לבסוף, אגב סיפא דסיפא דבעי לסמוך לו או שאמר האב דפליג עלה רשב"ג:

משנה ח

שנים עשר חדש. במשניות הקודמות קתני שלשים יום, וטעמא, דהוקשו יציאה והויה אהדדי, ובהויה ניתנו שני זמנים אלו שלשים יום לאלמנה ושנים עשר חדש לבתולה משתבעם הבעל לפרנס את עצמם (כתובות פ"ה מ"ב), ולסירכא דשני זמנים אלו נקט אלו השנים הכא בענין הגט, ואע"ג דבמשנה ראשונה דלא מת קתני שלשים, והכא דמת קתני י"ב חדש, אין לתמוה כי סוף סוף החדש קודם לשנה:

משנה ט

אם לא באתי וכו'. משום פלוגתא דר"י דלא פליג אלא בסיפא כללם בבבא אחת:

זו היא שאמרו. בענין כזה של באתי ואם לא באתי וכו', ואפשר לומר דמתחילה מספקא להו באיזה פרט מענין זה אמרו דין זה, ועתה קאמר דבפרט זה אמרוהו, אבל אינו מוציא בזה העניינים אחרים שלא יהיה בהם דין זה, שיש ויש וכדמצינו במשנה ז'. והתי"ט פירש בדרך אחר, אבל בפירושו אין לשון המשנה מדוקדק:

פרק ח

משנה ב

נתן בידה והיא ישנה וכו'. לא כללו בהדי רישא משום דאין טעמם שוה:

משנה ח

וטעה. ירושלמי (ה"ז מז:) מה אנן קיימין אם בשטעה אוף ר"א מודה, אם בשלא טעה אוף רבנן מודיי, אלא כן אנן קיימין בסתם, ר"א חשש שמא לא טעה, ורבנן חוששין שמא טעה, ע"כ. פי' דאם ידענו בבירור שהסופר טעה אוף ר"א מודה דתצא מזה ומזה, דרגלים לדבר שלא קיבל גט מבעלה, ואם ידענו בבירור דלא טעה אוף רבנן מודיי, דחיישינן לקנוניא ולא כל כמיני' לאסרה על בעלה הואיל וידענו בבירור שקבל הבעל הגט מהסופר ונתנו זה לזה, אלא הכא במאי עסקינן בסתם, דלא ידענו כלל אם הסופר טעה או לא, ועתה יוצא הגט מיד הבעל והשובר מיד האשה דחילוף זה מורה לכאורה דהסופר טעה ונתנו זה לזה, אבל איכא למימר דקנוניא היא הואיל ולא ידענו זה בבירור, ובהא קמפלגי. ותמהני מהרב ושאר הפוסקים דלא חשו לחילוק זה, דאע"ג דלא נזכר בבבלי מ"מ לא מצינו שיחלוק בזה כלל, וכמה פרטי דינים פסקינן על פי הירושלמי אעפ"י שאין להם גילוי בבבלי, וצ"ע:

משנה י

דברי בן ננס. התי"ט תמה למה פסקו כמותו נגד ר"ע. ועלה במחשבתי לומר משום דבש"ס (דף פא:) אמרו, ור"ע עבד מ"ט. ולא אמרו סתם עבד מ"ט, דש"מ דאין הלכתא כותיה אלא להבין דבריו פירשוהו. ויהיה זו ההפרש שלפעמים פסקו הפוסקים כאיזה חכם נגד הכלל, משום דמפרשו בש"ס למלתיה, וכגון במשנה ח' דפסקי כר"א מהאי טעמא כמ"ש התי"ט בשם הרי"ף, ולפעמים אע"ג דמפרשו רבנן למלתיה לא פסקו כותיה אפילו על פי הכלל, כגון הכא בדר"ע, והוא כמ"ש דכאשר שקיל וטרי הש"ס סתם על מלתיה דאותו פלוני בלי שיתחיל בשמו, ש"מ דסתמא דתלמודא הכי ס"ל, וכאשר בתחילת הענין מזכירים שמו ש"מ דלסתמא דתלמודא לא ס"ל הכי, ושכל השיטה אינה אלא כדי להבין דבריו של אותו תנא דנ"מ לעניינם אחרים, כנלע"ד אבל צריך להתישב בענין זה ובכללים הדומים לזה שכתבתי לישוב משניות אחרות, אם יש להם תקומה בכל הפסקים כמו שצריך להתישב בכל הכללים שכללו בעלי הכללים הפוסקים:

פרק ט

משנה ה

חמשה. לא מצאתי שום רמז במנין זה לענייננו, ולכן אומר אני דאפשר דע"י איזה מעשה שאירע כך בחמשה אנשים נשנה זה הדין, ומשום הכי נקט מנין זה:

משנה ח

כתב סופר ועד כשר, איש פלוני עד כשר. כדי שלא נטעה לומר שהסופר בעצמו כתב ועד איש פלוני עד, פי' שהעד הוא איש פלוני עד, ושהעד עצמו לא חתם שמו בחתימת ידו, הפסיק בתיבת כשר בין שתי הבבות.

איש פלוני עד כשר, בן איש פלוני עד כשר. והכא הפסיק נמי בתיבת כשר, דלא תטעה לומר שעד אחד חתם הכל, והראה שהוא ואביו עדים בדבר:

בן איש פלוני עד כשר, איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר. אילו לא תנן כשר בין עד לאיש, יש לטעות ולפרש דעד א' חתם בן איש פלוני עד והאחר איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד, ואז הוא דהוי כשר דאמרינן דכיון דהראשון הזכיר עד הוי כאילו הזכירו אף השני שלשם עדות חתם דאדסליק מינה סמיך, אבל אם לא הזכיר שום אחד מהם עד דלא הוי כשר:

נקיי הדעת. נקראים המדברים בלשון קצרה, על כי זה הוא עדות שדעתם נקי מטירוף ושוטות, כי קול כסיל ברוב דברים (קהלת ה, ב):

משנה ט

מקודשת. אע"ג דעיקר מכלתין איירי בגרושין הקדים הקדושין להם כסדר מעשיהם. ועוד הכי צריך לומר משום דהמגורשת היא המקודשת הנזכר דווקא כמ"ש הר"ב. ועוד דהוי לא זו אף זו, וה"ט דבסיפא הפך הסדר דרישא, משום דבהכי הוי לא זו אף זו דקדושים אוסרה לעלמא וגרושים מתירה ואפילו הכי משגחינן בקלא ומותרת, ואמתלה בגירושין מעמידה באיסורה ובקדושין מעמידה בהיתרה ואפילו הכי לא משגחינן בקלא ומותרת:

משנה י

אפילו מצא אחרת נאה הימנה שנא' והיה אם לא תמצא וכו'. אע"ג דמלישנא דקרא משמע דאפילו לא מצא אחרת, מ"מ לא ס"ל לר"ע דיהיה קרא דווקא, דחסה התורה על ממונן של ישראל כ"ש על בנותיהן שלא תתבזו ותעגנו בכדי, ואי לאו דאיכא למיחש לאיסורא לא הוה שרי לן קרא לצער לאשה הזאת משום תענוג הבעל, דמאי חזית דדמא דידיה סומק טפי, וממה נפשך אם הכיר בה מתחילה קודם שנשאה הרי סבר וקביל, ואם נתנוולה אח"כ הרי נסתפחה שדהו, ואם הכחיש יופיה מחמת לידת הבנים כ"ש וכ"ש דאין לו לגרשה על זה כי בירא דשתית ביה מייא לא תשדי ביה קלא, אלא ודאי לא התירה התורה לגרשה אלא כי מצא כבר אחרת נאה ממנה, דאז איכא למיחש שמא ישתה בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר ויצאו מהם בנים בלתי מהוגנים והצער הזה היה מגיע גם לאשה עצמה כי בן כסיל תוגת אמו (משלי י, א), ולכן כי תגרשנה אז טוב לה, ועיין לקמן:

נאה הימנה. יפה הימנה לא קתני אלא נאה, דמשמע נאה במעשיה, לגלות דלא טוב לאדם שיסיר חנו מאשת נעוריו להטותו אל אשה אחרת מחמת תענוג גופני לבד, אם לא שמצא בה תענוג הנפש במעשיה הטובים שהיא נאה בהם יותר מאשתו זאת:

גיטין מתחיל בהא ומסיים בואו הרי הו, על שם ובכל חוצות יאמרו הו הו (עמוס ה, טז), ראוי לו למגרש את אשתו הראשונה דמזבח מוריד עליו דמעות כמשאז"ל (דף צ:), ולשון נהי זה של הו הו ראוי למגרש את אשתו, על כי ההא והואו של שם מרגישים בגרושים אלו, לפי שמפריד בין יוד להא שבאיש ואשה (עי' סוטה יז. רש"י ד"ה שכינה ביניהם), שבהיותם יחד באורם הפנימי מאירים לשני אותיות אחרונות שהם ההא והואו, כידוע ליודעי בינה וחכמה, ודוק יפה ענין זה שלא תטעה בו:

סליק מסכת גיטין. שהדמעות מטין:

האישים לכל נשים מן הטוב בעת נוטין.
מרחיקים בגרושים על פי יד כתב גיטין: